

شبکه‌های اجتماعی مجازی در خدمت آموزش

کلیدواژه‌ها: شبکه‌های اجتماعی مجازی، آموزش، دانش آموزان

اشاره

امروزه هزاران پایگاه آموزشی، فرهنگی، اجتماعی و هنری در وب‌های جهانی وجود دارند که هر یک به منزله آموزشگاهی مجازی، کاربران اینترنت را با هر گونه نیاز و سلیقه‌ای تغذیه می‌کنند. این پایگاه‌ها باعث شکل‌گیری نوع دیگری از روابط شده‌اند که به آن «ارتباطات مجازی» می‌گویند. منظور از ارتباط مجازی، نوعی از ارتباط است که در محیط‌های الکترونیک صورت می‌گیرد. شبکه‌های اجتماعی اینترنتی می‌توانند در توسعه و ارتقای سطح آموزشی و علمی کلاس‌های درس به شکل متداول امروزی نقش بسیار مؤثری داشته باشند. با استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی، دانش آموزان و معلمان می‌توانند دامنه فرایند یادگیری خود را به خارج از محدوده‌های کلاس درس گسترش دهند. هر لحظه که نیازمند سؤال و برقراری ارتباط با معلم یا سایر دانش آموزان باشند، می‌توانند از امکانات شبکه‌های اجتماعی مجازی کمک بگیرند. در این مقاله، به معرفی و بررسی شبکه‌های اجتماعی و تأثیر آن‌ها بر کیفیت و کمیت یادگیری فراگیرندگان پرداخته‌ایم.

شبکه اجتماعی

شبکه اجتماعی ساختاری اجتماعی است که از گروه‌هایی - که عموماً فردی یا سازمانی هستند - تشکیل شده است. این گروه‌ها توسط یک یا چند وابستگی به هم متصل‌اند. شبکه‌های اجتماعی در بستر یک جامعه اطلاعاتی پیچیده، کارکرد مؤثر شبکه (همگرایی^۱) را تصویر می‌کند. به عبارت دیگر، شبکه اجتماعی الگویی از روابط است که کنشگران را به هم متصل می‌کند. از این رو شبکه اجتماعی را می‌توان «مجموعه‌هایی از افراد یا سازمان‌ها یا مجموعه‌های دیگر اجتماعی دانست که از طریق روابط اجتماعی مانند دوستی، همکاری بودن یا تبادل اطلاعات، با یکدیگر مرتبط می‌شوند. شبکه اجتماعی الگویی ارتباطی است که مردم را به هم متصل می‌کند یا پیوندهایی است که افراد را با گروه‌هایی از مردم مرتبط می‌سازد» (افراسیایی، ۱۳۹۱).

شبکه‌های اجتماعی را می‌توان به چند دسته تقسیم کرد:
الف. شبکه‌های اجتماعی تشکیلاتی (شرکت‌های تعاونی و حزب‌ها)
ب. شبکه‌های اجتماعی غیرتشکیلاتی (نهادهای فرهنگی محلی، صندوق‌های مالی محلی، جلسات خانوادگی و دوستانه)
ج. شبکه‌های اجتماعی حکومتی (بسیج، مدرسه، دانشگاه و حوزه علمی)
د. شبکه‌های اجتماعی مجازی (انواع سایت‌ها مانند فیس‌بوک^۲ و لینکدین^۳).
در اینجا فقط به تشریح شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌پردازیم.

شبکه اجتماعی مجازی

«شبکه‌های اجتماعی مجازی سرویس‌های تحت وب^۴ هستند که به

کاربرانشان امکان ایجاد صفحات شخصی و درج اطلاعات شخصی را می‌دهند. این صفحات می‌توانند به صورت عمومی یا نیمه‌عمومی قابل مشاهده باشند. به بیان دیگر، شبکه‌های اجتماعی، محل گردهمایی میلیون‌ها کاربر اینترنت است که بدون توجه به مرز، زبان، جنس و فرهنگ، به تعامل و تبادل اطلاعات می‌پردازند» (پوری، ۱۳۹۰: ۶۰). هر شبکه اجتماعی سایتی است که به افراد و سازمان‌ها امکان ایجاد صفحه‌های خاص خود را می‌دهد. آن‌ها در این صفحه براساس مشترکات گوناگون به هم متصل می‌شوند. همچنین، هر کاربر می‌تواند فهرستی از کاربران عضو شبکه را نیز ببیند. شبکه‌های اجتماعی مجازی با امکانات گسترده‌ای که در اختیار کاربران خود قرار می‌دهند، باعث می‌شوند افراد بتوانند ویژگی‌های فردی مانند روحیات و علاقه‌های خود را برای دیگران به نمایش بگذارند.

شبکه اجتماعی
ساختاری اجتماعی
است که از
گروه‌هایی - که عموماً
فردی یا سازمانی
هستند - تشکیل شده
است. این گروه‌ها توسط
یک یا چند وابستگی به
هم متصل اند

تولید محتوا توسط کاربران باعث ایجاد حس مالکیت می‌شود.

محتوای مهم رسانه‌های جمعی و سایر رسانه‌ها در شبکه‌های اجتماعی انتشار می‌یابد.

در آن‌ها اخبار و اطلاعات سریع و آزادانه انتشار می‌یابند.

قدرت تحلیل و روحیه انتقادی را تقویت می‌کنند.

امکان عبور از مرزهای جغرافیایی و آشنایی با افراد، جوامع و فرهنگ‌های دیگر را به کاربران می‌دهند.

امکان بیان ایده‌ها به صورت آزادانه و آشنایی با ایده‌ها، افکار و سلیقه‌های دیگران در این شبکه‌ها وجود دارد.

در شبکه‌های اجتماعی خرد جمعی شکل می‌گیرد و تقویت می‌شود. همچنین، ضمن افزوده شدن نیروی تفکر و ذهن کاربران، نیرویی عظیم با قدرت پردازشی بالا به وجود می‌آید.

کارکردهای تبلیغی و محتوایی در شبکه‌های اجتماعی بسیار قوی هستند.

افراد و کاربران این شبکه‌ها با دوستان و آشنایان خود ارتباط مجازی مستمر برقرار می‌کنند.

بسیاری از امکانات اینترنتی و وبی، از قبیل ایجاد صفحات و پروفایل‌های شخصی، ساخت وبلاگ‌ها، جست‌وجوی اینترنتی،

ویژگی‌ها و مزایای شبکه‌های اجتماعی

برخلاف تصور، رسانه‌های اجتماعی ویژگی‌ها و ساختارهایی حرفه‌ای دارند.

ویژگی و مزایای شبکه‌های اجتماعی مجازی عبارت‌اند از:

گفت‌گویی دوطرفه اساس رسانه‌های اجتماعی را تشکیل می‌دهد.

گفت‌وگوها را مخاطبان تولید می‌کنند.

درگیر بودن کاربران در این شبکه‌ها، یکی از راه‌های بازگشت آن‌ها به این رسانه‌هاست.

شبکه‌های اجتماعی کاربران خود را به مشارکت در فرایندها تشویق می‌کنند.

همکاری و کمک مخاطبان به یکدیگر یکی از عوامل توسعه کاربران شبکه‌های اجتماعی است.

هویت کاربران در شبکه‌های اجتماعی استحکام می‌یابد.

تولید محتوا در شبکه‌های اجتماعی در مقایسه با رسانه‌های جمعی مانند رادیو، تلویزیون، روزنامه و مجله، بسیار ارزان تمام می‌شود؛ به عبارت بهتر، تولید محتوا رایگان است.

وظایف کاربران از وظایف آسان و کوچک، به وظایف بزرگ و حرفه‌ای تبدیل می‌شود.

فضایی برای ایجاد اعتبار توسط اشخاص، شرکت‌ها و سازمان‌ها محسوب می‌شوند.

امکانات این شبکه‌ها برای تمام کاربران یکسان است.

همچنین، به افراد امکان می‌دهند تصویر خود را نیز در صفحاتشان بارگذاری کنند. کاربران می‌توانند در این شبکه‌ها ارتباطات جدیدی داشته باشند که امکان آن‌ها در فضای خارج از وب وجود ندارد.

اهداف و کارکردهای شبکه‌های اجتماعی

کارکردهای شبکه‌های اجتماعی می‌تواند این موارد باشد:

۱. سازمان‌دهی انواع گروه‌های اجتماعی با تکیه بر اشتراکات.

۲. توسعه مشارکت‌های اجتماعی: در شبکه‌های اجتماعی، همواره اعضای هر شبکه اجتماعی به صورت مستقیم یا غیرمستقیم به شرکت در فعالیت‌های واقعی در زندگی اجتماعی تحریک و تشویق می‌شوند.

۳. به اشتراک گذاشتن علاقه‌مندی‌ها توسط اعضا: به این ترتیب، هر کاربر می‌تواند دغدغه‌های خود را مطرح و در جریان دل‌مشغولی‌های دیگران نیز قرار بگیرد.

۴. ایجاد محتوا توسط اعضا در وبسایت‌های شبکه‌های اجتماعی. کاربران می‌توانند تولیدکننده، تأثیرگذار و دارای قدرت انتخاب و بهره‌برداری از تنوع بیشتر باشند.

۵. گسترش تبلیغات هدفمند اینترنتی از طریق آن‌ها.

در این کشور معلمان برای استفاده از شبکه‌های اجتماعی از قبل برنامه‌ریزی می‌کنند. برای این منظور آن‌ها هدف استفاده از این شبکه‌ها، درس‌هایی که می‌توان در آن‌ها از امکانات شبکه‌های اجتماعی استفاده کرد و زمان کاربری را از قبل تعیین می‌کنند. در سنگاپور شبکه‌های اجتماعی به شکل‌های متنوعی مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرند تا از طریق آن به تعمیق یادگیری دانش‌آموزان کمک شود. برای مثال، دانش‌آموزان از ویکی برای یادگیری مشارکتی با دوستان خود و جست‌وجوی اطلاعات استفاده می‌کنند.

از فیس‌بوک برای ارتباطات زبانی استفاده می‌نمایند، زیرا این شبکه اجتماعی ارتباط و کار مشارکتی را تسهیل کرده، والدین را از پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مطلع می‌سازد و آن‌ها را در فرایند آموزش درگیر می‌کند.

از فلیکر برای به نمایش گذاردن کارها و تکالیف خود، از بلاگ‌ها برای ارائه نقطه‌نظرات خود، طراحی و برنامه‌ریزی کلاسی و ارتباط با سایر دانش‌آموزان و معلمان، انجام کارهای تحقیقاتی و علمی خود و به اشتراک گذاشتن آن‌ها بهره می‌گیرند.

لایسن^۵ به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا در هنگام گردش علمی، در گروه‌های کوچک به تبادل عکس، پیام‌های تصویری و صوتی خود بپردازند و به هم زنگ بزنند.

با استفاده از لینکدین هر دانش‌آموز حوزه کاری و علاقه‌های خود را به دیگران معرفی می‌کند.

گوگل پلاس^۶ یک شبکه اجتماعی چندرسانه‌ای است که دانش‌آموزان همانند فیس‌بوک از آن برای برقراری ارتباط استفاده می‌کنند.

با بهره‌گیری از اورنوت^۷ برای دوستانشان یادداشت می‌گذارند و مطالب درسی را با دوستانشان به اشتراک می‌گذارند. دانش‌آموزان از توئییت برای پاسخ‌گویی سریع به سؤالات معلم و هم‌کلاسی‌های خود کمک می‌گیرند.

در سنگاپور معلمان همواره بر کاربرد شبکه‌های اجتماعی نظارت دارند و دانش‌آموزان نیز نسبت به صحت اطلاعات و حفظ امنیت حریم شخصی خود همواره احساس مسئولیت می‌کنند.

شخصیتی و ظاهری است. بدون تردید میزان تأثیرپذیری فرد از این محیط صفر نخواهد بود. پس هر شبکه اجتماعی، هویت مطلوب و خاص خود را ترویج می‌کند و تأثیرات رفتاری خاص خود را دارد.

کاربرد شبکه‌های اجتماعی در آموزش

امروزه کشورها به نقش و اهمیت شبکه‌های آموزشی بیش از گذشته پی برده‌اند و آن را جزئی از فرایند آموزشی محسوب می‌کنند. سنگاپور یکی از کشورهایی است که موفق شده است تا در زمینه تلفیق فناوری اطلاعات و شبکه‌های اجتماعی در فرایند آموزش و یادگیری معلمان و دانش‌آموزان قدم‌های اساسی بردارد. مسئولان آموزش و پرورش سنگاپور برای راه‌اندازی رایانه‌های پرسرعت در مدارس و تربیت معلمان که بتوانند از فناوری اطلاعات و شبکه‌های اجتماعی در آموزش استفاده کنند و برای تشویق دانش‌آموزان به پژوهش و یادگیری و با بهره‌گیری از امکانات شبکه‌های اجتماعی، به ساخت وب سایت و طراحی پروژه‌های جامع ملی در این زمینه روی آورده‌اند. بسیاری از دانش‌آموزان مدارس نیز از امکانات اینترنت بی‌سیم و رایانه‌های قابل حمل کیفی برای دریافت درس از وب‌سایت مدرسه و نیز ارسال پیام به دوستان و تبادل اطلاعات استفاده می‌کنند. تجربه استفاده از شبکه‌های اجتماعی از سال ۲۰۰۹ در سنگاپور شروع و نتایج رضایت‌بخشی نیز از آن به‌دست آمده است.

اطلاع از اخبار و رویدادها و شرکت در فضاهای گفت‌وگو (چت‌روم‌ها و فروم‌ها) و فضا برای آپلود فایل‌ها که پیش از این کاربران برای استفاده از هر کدام از آن‌ها باید عضو سائیتی می‌شدند، یکپارچه می‌شود.

سرعت در فرایند آموزش و ایجاد ارتباط شبانه‌روزی بین استاد و شاگرد افزایش می‌یابد.

پیامدهای منفی شبکه‌های اجتماعی

۱. شبکه‌های اجتماعی مجازی به شکل‌گیری و ترویج سریع شایعات و اخبار کذب کمک می‌کنند.
۲. امکان نقض حریم خصوصی افراد توسط شبکه‌های اجتماعی وجود دارد. افرادی ممکن است با پروفایل‌های تقلبی به شبکه‌های اجتماعی وارد شوند و با ورود به حریم‌های خصوصی افراد مورد نظر، تصاویر و اطلاعات آن‌ها را به سرقت ببرند و شروع به پخش آن‌ها در اینترنت کنند.
۳. حضور بیش از حد کاربران در این شبکه‌ها به انزوا و دور ماندن از محیط‌های واقعی اجتماع منجر می‌شود. جامعه مجازی هیچ وقت جانشین جامعه واقعی نخواهد شد، بلکه فقط تجارب اجتماعی کاربران را تسهیل می‌کند.
۴. فرد با عضویت در هر شبکه اجتماعی، درگیر نوع خاصی از فرهنگ ارتباطاتی می‌شود که شامل برخورد، تکیه کلام، اصطلاحات مخصوص، رفتار، تیپ

نمونه‌های دیگر استفاده از شبکه‌های اجتماعی، در مدرسه دو زبانه ریچموند در کلمبیاست. این مدرسه از شبکه‌های اجتماعی در کلاس‌های درسی استفاده می‌کند و با برگزاری جلسات مرتب، پدر و مادرها و فرزندان را به گردش باهم در فضای اینترنت دعوت می‌کند. دوازده دانش‌آموز ۹ تا ۱۲ ساله برای استفاده مثبت از شبکه‌های اجتماعی مانند فیس‌بوک و گوگل+ تعلیم دیدند تا معلوماتشان را با پدر و مادر و دوستانشان به اشتراک بگذارند. نتیجه چنان موفقیت‌آمیز بود که این طرح اکنون به صورت یک پروژه دائمی درآمده است.

با توجه به موارد ذکر شده می‌توان گفت، تغییر و تحولات در نظام اجتماعی ناشی از اینترنت، انکارناپذیر است. این تغییرات حتی شیوه برقراری ارتباط شاگرد و استاد و روش‌های تدریس در سطوح مختلف تحصیلی را هم متحول کرده است. این امر به‌طور اساسی قابلیت انجام تحقیقات توسط معلمان، استادان، دانش‌آموزان و دانشجویان و به اشتراک گذاشتن یافته‌های آن‌ها با دیگران را بالا برده است. امروزه حتی بچه‌ها هم به‌نوعی برای تکالیف درسی و برقراری روابط اجتماعی خود به اینترنت وابسته شده‌اند. دانش‌آموزان انتظار دارند دامنه فرایند یادگیری خود را در هر لحظه که نیازمند سؤال و برقراری رابطه با استاد باشند، به خارج از محدوده‌های کلاس گسترش دهند. پست الکترونیکی، اتاق‌های گفت‌وگو و نشست‌های اینترنتی باعث شده است ارتباط معلمان با دانش‌آموزان و مطالب درسی خود بیشتر شود. این امر نکته مثبتی برای آینده آموزش و تعلیم محسوب می‌شود. همه این‌ها مرهون اینترنت، وب و شبکه‌های اجتماعی مجازی تحت وب ۲ هستند.

از جمله برنامه‌های وب ۲ شبکه‌های اجتماعی مجازی مانند فیس‌بوک، اورکات، محیط‌های مجازی، وبلاگ‌ها و ویکی‌ها هستند. در ادامه برخی از آن‌ها را به‌طور مختصر معرفی می‌کنیم.

ویکی‌پدیا

ویکی‌پدیا^{۱۰} یک دانش‌نامه اینترنتی چندزبانه با محتویات آزاد است که با همکاری افراد داوطلب نوشته می‌شود و مقالات آن می‌تواند توسط هر کسی که به اینترنت دسترسی دارد، ویرایش شود. ویکی‌پدیا واژه‌های ترکیبی است

که از واژه‌های ویکی^۹ (وب‌گاه مشارکتی) و انسیکلوپدیا^{۱۱} (دانش‌نامه یا دایرةالمعارف) گرفته شده است. این سایت در شیوه تولید محتوا تغییر عمده‌ای ایجاد کرده است. برای مثال، معلمان می‌توانند محتوای جدیدی را در حوزه موضوع درسی خود ایجاد کنند و در آن قرار دهند. دانش‌آموزان می‌توانند از محتوای آن در انجام پژوهش‌ها، پروژه‌ها و کارهای کلاسی خود بهره‌برند یا محتوای جدیدی برای استفاده دیگران در آن ایجاد کنند.

وبلاگ

وبلاگ^{۱۱} که صفحه وبی (مشابه یک روزنامه شخصی) با قابلیت دستیابی عموم کاربران به آن است، مانند دفترچه خاطراتی است که برای به اشتراک گذاشتن مطالب و تجربه‌های یک فرد خاص ایجاد می‌شود. محتوای آن نشان‌دهنده شخصیت مؤلف یا مؤلفان آن است. اولویت استقرار یا نشر مطلب در وبلاگ بر اساس یک ساختار زمانی شکل می‌گیرد (تقویم اطلاعاتی). در این حالت خوانندگان بلاگ‌ها همواره در ابتدا جدیدترین مطلب یا مطالب منتشر شده را مشاهده و در صورت تمایل آن‌ها را مطالعه می‌کنند. اکثر وبلاگ‌ها خط فکری خاصی دارند و به‌نوعی آن را دنبال می‌کنند. مثلا در صورتی که یک بلاگر به فناوری علاقه‌مند باشد، با جمع‌آوری مطالب از منابع متفاوتی نظیر نمایشگاه‌ها، سمینارها یا سایت‌های دیگر، آنان را با قالب مورد نظر در بلاگ خود ثبت و در اختیار مخاطبان قرار می‌دهد. ویژگی دیگر بلاگ آن است که نوعی محیط الکترونیکی قابل جست‌وجو را فراهم می‌کند که علاقه‌مندان می‌توانند با استفاده از یک مرورگر وب و در هر نقطه‌ای از جهان به محتویات آن دسترسی داشته باشند. سبک و شیوه بلاگ‌ها عموماً شخصی، غیررسمی یا خودمانی است. معلمان و دانش‌آموزان با استفاده از ابزارهای رایگان موجود بر وب می‌توانند به سادگی به ایجاد و نشر اطلاعات در وبلاگ اقدام کنند. وبلاگ‌ها علاوه بر اینکه به نوعی دارای اهداف آموزشی هستند امکان تفکر و تحلیل کردن را نیز در اختیار افراد می‌گذارند.

شبکه اجتماعی آموزشی مجازی ادمودو در شماره بعد معرفی خواهیم کرد.

* پی‌نوشت

1. Integration
2. Facebook
3. LinkedIn

۴. وب‌ها بر دو نوع هستند، وب ۱ و وب ۲. در محیط وب ۱، این کاربر است که با محیط مجازی ارتباط برقرار می‌کند و ارتباط یکطرفه است، ولی در محیط وب ۲ این محیط مجازی است که با کاربر ارتباط برقرار می‌کند و ارتباط دو یا چند طرفه است.

5. line
6. google plus
7. evernote
8. Wikipedia
9. Wiki
10. Encyclopedia
11. weblog

* منابع

۱. بنای، هلن (۱۳۸۹). آشنایی با شبکه‌های اجتماعی اینترنتی. بازیابی از www.hamshahronline.ir/News/?id
۲. افتاده، جواد (۱۳۸۹). خبرگزاری ایسنا www.khorasan.isna.ir/newsviews.aspx?id=news81365
۳. طاهری، کیا (۱۳۸۹). نقش اینترنت در زندگی. بازیابی از www.kptools.wordpress.com
۴. کاظمی، حمیدرضا (۱۳۸۹). تأثیرات منفی گسترش شبکه‌های اجتماعی بر حریم خصوصی افراد. www.usu.ir
۵. رصدگر (۱۳۸۹). شبکه‌های اجتماعی مجازی مسئله‌ای به نام هویت. بازیابی از www.weblognews.ir/?p=7702
۶. افراسیابی، محمدصادق (۱۳۹۱). مطالعات شبکه‌های اجتماعی و سبک زندگی جوانان. انتشارات سیمای شرق. تهران.
۷. سلیمانی‌پور، روح‌الله (۱۳۸۹). شبکه‌های اجتماعی؛ فرصت‌ها و تهدیدها. فصل‌نامه‌ی راه‌آورد نور، شماره ۳۱، تابستان ۱۳۸۹.
۸. افتاده، جواد (۱۳۸۹). رسانه‌های اجتماعی. فصل‌نامه کتاب مهر. انتشارات سوره مهر. تهران.
۹. افتاده، جواد (۱۳۸۸). کاربران تولیدکننده محتوا در عصر رسانه‌های اجتماعی. مجموعه مقالات اولین همایش بین‌المللی روابط عمومی. تهران: کارگزار روابط عمومی.
۱۰. ارجمندی، محمدرضا (۱۳۹۰). شبکه اجتماعی ویژه معلمان و دانش‌آموزان. بازیابی از سایت <http://www.gooyait.com/1390/06/15/edmodo-%E2%80%93a-social-network-for-teachers-students.html>
11. Junco, R., Heiberger, G. & Loken, E. (2010) The effect of Twitter on college student engagement and grades, Journal of Computer Assisted Learning, Blackwell Publishing Ltd.
12. Larkin, John (2013) "Social Media in Education: Technology in Pedagogy", National university of Singapore, No. 16, April 2013.
13. www.wikipedia.com
14. www.oreilly.com
15. www.google.com
16. www.mamma.com
17. www.scholar.google.com
18. www.ask.com